

25 ANYS DE LA CONSTITUCIÓ

Joan- Ramon Solé i Duran

Institut de Sociolingüística Catalana
Generalitat de Catalunya

1. INTRODUCCIÓ: VALORACIÓ DELS PRINCIPIS EN QUÈ ES BASA L'ORGANITZACIÓ LINGÜÍSTICA DE L'ESTAT SEGONS LA CONSTITUCIÓ DE 1978

La valoració de l'aplicació de les previsions lingüístiques del text constitucional després de vint-i-cinc anys de vigència ens porta a dir que es tracta d'un text insuficient per garantir el pluralisme lingüístic de l'Estat, i que a sobre de ser per ell mateix insuficient ha estat aplicat de forma restrictiva, en relació amb les llengües diferents del castellà, per part de la majoria de poders públics. L'ambigüitat del text constitucional envers les llengües diferents del castellà ha permès dur a terme, amb comoditat i sense problemes, polítiques lingüicides com ara les actuals del País Valencià, Navarra i Aragó. Al País Valencià el text constitucional no ha impedit la provocació, en plena democràcia, del gravíssim problema induït del secessionisme lingüístic. A Navarra la Constitució no ha impedit la retallada brutal de les minses mesures de reconeixement de l'euscar. A l'Aragó l'Estatut ha contravingut obertament a la mateixa Constitució en no reconèixer l'oficialitat del català i l'aragonès, de manera que la situació jurídica és semblant a la de l'època franquista.

A més, allà on s'han volgut aplicar mesures a favor de la llengua pròpia, com ara en el cas de Catalunya i Euskadi, la Constitució no ha frenat gens l'actuació dels qui les han obstaculitzades, i ha permès deixar al marge d'aquestes mesures les institucions de l'Estat.

El text constitucional no ha impedit actuacions nefandes que contrasten amb la voluntat del legislador constitucional de

frenar la persecució contra les llengües diferents del castellà. La redacció de l'article 3 de la Constitució ha permès que les interpretacions més restrictives per a l'ús de les llengües diferents del castellà poguessin mantenir-se sense problemes, i ha entrebancat els intents de tirar endavant polítiques defensores d'aquestes llengües.

2. PROPOSTES PER A LA REFORMA DE L'ESTATUT

Tot seguit passem a exposar propostes que ens semblen adequades per a una reinterpretació de la Constitució adient als seus principis (prescindim ara d'una possible modificació), adient també al principi internacional de protecció de les minories i adient, encara, a les situacions de dret comparat semblants a la nostra, com ara les de Quebec, Bèlgica o Suïssa. Aquestes propostes coincideixen amb una mena de decàleg:

1. Oficialitat única, declaració del català com a llengua oficial i nacional. Potser mantenint el concepte de pròpia.
2. Declaració de l'occità com a llengua oficial única i pròpia d'Aran.
3. Establiment del deure de coneixement del català i el dret d'usar-lo, igual que la Constitució fa per al castellà.
4. Explicitació clara de la competència exclusiva en matèria lingüística per a la Generalitat entre les altres competències exclusives.
5. Establiment del compromís i l'objectiu del Govern de l'Estat i de la Generalitat d'aconseguir l'oficialitat del català a la Unió Europea.
6. Incorporació d'un catàleg de drets

- lingüístics per als ciutadans que no es trobin vinculats a cap relació de subjecció especial amb les institucions públiques, i que no ofereixin serveis o atenguin el públic.
7. Catàleg indicatiu, no exhaustiu, de conseqüències del caràcter de llengua nacional i pròpia, aplicable al català i a l'occità, que parteixi del principi de subsidiarietat lingüística, en el sentit que s'ha d'utilitzar la llengua nacional i pròpia del país o ha d'ésser present sempre que sigui possible.
 8. Establiment del compromís i l'objectiu del Govern de la Generalitat i de l'Estat de protegir la llengua catalana en tant que llengua nacional de Catalunya, minoritària respecte a l'Estat -i per tant susceptible d'acollir-se als beneficis que el dret i les institucions internacionals atorguen a les llengües minoritàries- i històricament perseguida.
 9. Elevació a rang estatutari de tots aquells aspectes bàsics per a la normalitat lingüística que l'Estat ha negat aquests anys o que el Parlament no ha gosat regular adequadament (exigència del coneixement i l'ús del català a tots els funcionaris i personal amb una relació de subjecció especial a totes les administracions, obligació de l'ús del català a l'etiquetatge, deure de disponibilitat del personal que atén el públic, previsió de quotes d'ús o presència obligatòria del català en el cinema en tots els suports, videojocs i les noves tecnologies, etc.)
 10. Reforç de les previsions de mesures per defensar la unitat de la llengua, si cal explicitant els territoris on és llengua nacional i la denominació de valencià que rep popularment i per imperatiu estatutari al País Valencià.

3. CONSIDERACIONS A L'ENTORN DEL CASTELLÀ COM A LLENGUA OFICIAL DE L'ESTAT I DEL CONCEPTE D'ESTAT

CONSTITUCIÓ espanyola, de 27 de desembre de 1978

Article 3

1. El castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat.
2. Les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives comunitats autònomes d'acord amb els seus Estatuts.
3. La riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció. ofereixen serveis al públic.

LLEI ORGÀNICA 4/1979, de 18 de desembre, de l'Estatut d'autonomia de Catalunya.

Article 3

1. La llengua pròpia de Catalunya és el català.
2. L'idioma català és l'oficial de Catalunya, així com també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat espanyol.
3. La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes, prendrà les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement i crearà les condicions que permetin d'arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya.
4. La parla aranese serà objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció.

El Tribunal Constitucional és contradictori respecte al sentit que té la paraula "Estat" en l'article 3.1 de la Constitució. En la Sentència de 28 de juliol de 1981 es diu que en aquest article per "Estat" s'entén "només el conjunt de les institucions generals o centrals i llurs òrgans perifèrics, contraposant aquestes institucions a les pròpies de les CC.AA i d'altres ens territorials autònoms".

En la Sentència 82/1986, de 26 de juny (sobre la Llei de l'èuscar), al fonament jurídic segon es diu que en l'article 3.1 CE s'entén "òbviament aquí per "Estat" el conjunt dels poders públics espanyols, amb inclusió dels autònoms i locals", de la qual cosa "resulta que el castellà és la llengua oficial de tots els poders públics i a tot el territori espanyol".

Puig i Salellas (1983, 1986, 1987, 1989, 1990, 1992, 1998, 1999) ja reflexiona sobre els dos possibles sentits, estricte o ampli, de la paraula Estat a l'art. 3 CE i la contradicció entre les dues sentències del Tribunal Constitucional esmentades, i criticava l'adopció del sentit ampli. Encara que ni el Tribunal Constitucional ni Puig i Salellas ho diuen, els nostres legisladors estatutaris ja havien optat per la interpretació més perjudicial, segons el nostre entendre, per a la llengua catalana.

La proposta de l'Associació Catalana de Municipis i d'altres, **d'oficialitat única**, els antecedents de la qual veiem en la denúncia de Puig i Salellas sobre el canvi sobtat d'interpretació del concepte Estat, ens sembla adequada a la Constitució.

Entenem que l'oficialitat única del català fóra compatible amb la Constitució ja que es tracta de fer simplement el contrari del que va fer l'Estatut de 1979: en lloc d'ampliar l'abast del concepte d'Estat (l'art. 3 de la Constitució diu "oficial de l'Estat" i el de l'Estatut "oficial a tot l'Estat espanyol"), la proposta aniria en el sentit d'atribuir la doble oficialitat no al territori de l'Estat sinó a l'Administració de l'Estat. El nou Estatut hauria de reduir l'abast de l'oficialitat del castellà a l'Administració de l'Estat a Catalunya, sense perjudici que, tal com ja estableix el vigent art. 2.2.b de la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística, també l'Administració de l'Estat a Catalunya hauria d'usar preferent el català com a llengua nacional i pròpia.

Conseqüentment amb aquest plantejament, l'Estatut també hauria de declarar l'occità llengua oficial única de la Vall d'Aran, amb un reconeixement legal per al català -dins la Vall d'Aran- similar al del castellà a Catalunya.

Si la Constitució diu que el castellà és la llengua oficial de l'Estat, i atribueix als estatuts la modulació de l'oficialitat de les altres llengües, creiem que és possible que l'Estatut atribueixi caràcter únic a l'oficialitat del català per a tot Catalunya, i que dins de Catalunya es delimiti l'oficialitat del castellà a allò que és **Estat en sentit estricte** (les seves dependències, amb el català com a llengua pròpia i també oficial, en aquest cas al costat del castellà).

En cas d'establiment d'un règim d'oficialitat única del català, seria oportú que l'Estatut establís drets lingüístics per als ciutadans que usin el castellà, si es vol

superiors als que usin altres llengües, però aquests drets derivarien de la voluntat del legislador per criteris d'oportunitat, i no pas de l'oficialitat plena del castellà. Aquests drets poden beneficiar també les altres llengües minoritàries de l'Estat, a fi de donar compliment a l'especial deure i protecció d'aquestes (art. 3.3 CE), i particularment a l'aranès.

Aquesta reforma de l'Estatut no caldria que comportés forçosament una modificació de la Constitució actual. Entenem que, fins i tot a partir de l'actual l'article 3.3 de la Constitució esmentat, l'Estat podria així mateix establir l'ús oficial de les altres llengües espanyoles almenys a totes les dependències estatals i diplomàtiques. No cal dir que això ja ho hauria d'haver fet amb les seves comunicacions per internet i des dels òrgans centrals de l'Estat, però justament les telecomunicacions actuals permetrien no només això sinó que tothom es relacioni, almenys per escrit, en català amb qualsevol oficina de l'Administració de l'Estat des de qualsevol lloc de l'univers.

4. ELS CASOS DE CANADÀ, SUÏSSA I BÈLGICA

Les consideracions de l'apartat anterior justifiquen i modulen les propostes d'oficialitat única del català i de l'aranès, que ens sembla que podrien ser les que sobtessin més d'entre les exposades a l'apartat 2. D'altra banda aqueixes propostes ens acostarien a un element comú dels casos més semblants al nostre, com ara els de Canadà, Suïssa i Bèlgica. Uns dels elements comuns entre els règims lingüístics d'aqueixos estats és que l'Estat té més d'una llengua oficial a les seves dependències, independentment del territori on estan ubicades, d'acord amb el principi de personalitat, però els territoris, i per tant les institucions territorials, tenen, en general, com a única llengua oficial la pròpia del territori d'acord, doncs, amb el principi de territorialitat.

El criteri interpretatiu més estès arreu de l'Estat espanyol mostra una tendència

diametralment contrària a la que hem exposat: fora dels territoris amb una llengua pròpia diferents del castellà, és a dir, al territori monolingüe castellà, s'hi aplica el principi de territorialitat monolingüe castellana, i als territoris amb una llengua diferent del castellà s'hi aplica el principi de personalitat, que permet triar ser monolingüe castellà o bilingüe.

L'article 16 de la Llei constitucional canadenc de 1982 (http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/amnord/cndc_onst.htm) diu: *Le français et l'anglais sont les langues officielles du Canada; ils ont un statut et des droits et privilèges égaux quant à leur usage dans les institutions du parlement et du gouvernement du Canada.*

Tanmateix, l'article 1 de la Llei quebequesa 101 de la Charte de la langue française (<http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/amnord/quebeccharte.htm>) diu: *Le français est la langue officielle du Québec.*

Pel que fa a aquesta distinció estat-territoris, Suïssa ens mostra una situació legal semblant. L'article 70 de la Constitució (http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/europe/suisse_fed.htm), d'acord amb la seva redacció de 1999, diu el següent:

- 1) *Les langues officielles de la Confédération sont l'allemand, le français et l'italien. Le romanche est aussi langue officielle pour les rapports que la Confédération entretient avec les personnes de langue romanche.*
- 2) *Les cantons déterminent leurs langues officielles. Afin de préserver l'harmonie entre les communautés linguistiques, ils veillent à la répartition territoriale traditionnelle des langues et prennent en considération les minorités linguistiques autochtones.*
- 3) *La Confédération et les cantons encouragent la compréhension et les échanges entre les communautés linguistiques.*
- 4) *La Confédération soutient les cantons plurilingues dans l'exécution de leurs tâches particulières.*
- 5) *La Confédération soutient les mesures prises par les cantons des Grisons et du Tessin pour sauvegarder et promouvoir le romanche et l'italien.*

No obstant això, les llengües són oficials amb un estatut de territorialitat dins els respectius territoris.

El sistema belga és potser el més complex però, pel que fa a la qüestió que ens

ocupa, s'esdevé el mateix plantejament: plurioficialitat i personalitat en les estructures federals i a l'àrea de Brussel·les, i oficialitat única de les llengües respectives, d'acord amb el principi de territorialitat, a la major part del territori.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

PUIG SALELLAS, Josep M.: "La doble oficialitat lingüística com a problema jurídic", a: *Revista de Llengua i Dret*, 1, p. 53-78. Barcelona: Escola d'Administració Pública de la Generalitat de Catalunya. ISSN: 0212-5056. Juny de 1983.

PUIG I SALELLAS, J.M.: "El marc general de l'ús de les llengües a l'Administració, a Catalunya.", al llibre *Llengua i Administració*. Actes del Col·loqui sobre Llengua i Administració (Barcelona, octubre de 1983). Generalitat de Catalunya. Escola d'Administració Pública.

PUIG SALELLAS, Josep M. : " La doble oficialitat lingüística del Tribunal Constitucional ", a: *Revista de Llengua i Dret*, 8, pp.105-136. Escola d'Administració Pública de la Generalitat de Catalunya. ISSN: 0212-5056. Desembre de 1986.

PUIG I SALELLAS, Josep M: "La doble oficialitat lingüística a l'Estat espanyol.". Al llibre *Llengua i Dret. Treballs de l'àrea 5 del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana*. Barcelona-Andorra, 1986. Barcelona, 1987.

PUIG SALELLAS, Josep M. : " La situació actual de doble oficialitat lingüística a Catalunya. " Publicat al llibre *Dret lingüístic*. Actes del Simposi sobre Dret lingüístic (Barcelona, setembre de 1987). Generalitat de Catalunya, Escola d'Administració Pública de Catalunya. Col·lecció "Materials", 11. 1a edició, juliol de 1989.

PUIG SALELLAS, J.M.: " Conceptos básicos de la doble oficialidad." / " Conceptes bàsics de la doble oficialitat." Ponència presentada a les Jornades de reflexió sobre les llengües espanyoles a la justícia. Lloret de Mar, 13 i 14 de novembre de 1987. Publicada també a la *Revista de llengua i dret*, núm. 14, pàg. 27, Barcelona, juliol de 1990.

PUIG I SALELLAS "La empresa y las lenguas oficiales del Estado" a *La empresa en la Constitución Española*, Pamplona, Aranzadi, 1989. P. 354-355,

que, citat per VERNET *Normalització lingüística...* 1992 (v. infra), p. 24, afirma que "destaca la diferència entre l'ús literal de *de l'Estat* utilitzat (*sic* per utilitzat) a la Constitució i la interpretació del Tribunal Constitucional que entén la citada expressió com si fos *en tot l'Estat*.

PUIG SALELLAS, J.M.: "Marc constitucional i estatutari de la llengua. Drets i deures lingüístics.", al llibre *Jornades sobre la Llei de política lingüística*. Barcelona, 19 i 20 de febrer de 1998. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut d'Estudis Autonòmics, 1999. Quaderns de treball, 49.

PUIG SALELLAS, Josep M.: "Els grans conceptes de la doble oficialitat en la Llei 1/1998 de política lingüística". A la *Revista de Llengua i Dret*, 29, pp.23-56. Barcelona: Escola d'Administració Pública de la Generalitat de Catalunya. ISSN: 0212-5056. Juliol de 1998.

VERNET I LLOBET, Jaume: "El marc normatiu de les llengües a l'estat espanyol.". I *Simposi Internacional de Llengües Europees i Legislacions*. Santiago de Compostela. Galícia. 16, 17 i 18 d'octubre de 1992. Asociación Sócio-Pedagógica Galega : Bureau Européen pour les Langues Moins Répandues (EBLUL), 1995. ISBN 84-920453-1-0, p. 136ss.

VERNET I LLOBET, Jaume: *Normalització lingüística i accés a la funció pública*. Barcelona : Fundació Jaume Callís, 1992. 214 p. ; 18 cm. De la col·lecció *Monografies jurídiques*, núm. 2 . ISBN 84-604-1533-3. P.23 i 24.